

ja Ranskan ensyklopedistien rationalistinen edistysusko jäävät kirjassa liiankin vähälle huomiolle. Uudempia aikoja edustavat puheenvuorot, etenkin Max Horkheimerin artikkeli kun kuitenkin suuntaavat kritiikkinsä osin juuri näitä valistuksen standardiopeja vastaan.

1900-lukua edustavat myös Adorno, Gramsci sekä lopuksi Foucault ja Habermas. Varsinkin kahden jälkimmäisen pyörittely siitä mitä ensin Kant ja sitten Foucault todella sanoikaan jää hiukan latteaksi eksegetiikaksi. Adorno ja Gramsci sentään tarttuvat valistuksen kriittisessä hengessä oman aikansa muuhunkin todellisuuteen, mutta silti oman aikamme varsinainen luova panos valistuksen traditioon jää tämän kirjan valossa ohueksi. Yhdeltä kirjalta ei voi kaikkea vaatiakaan, mutta valistuksen historian kannalta hyvin ansiokas teos panee miettimään, että valistusta ei nykyajassakaan tarvitsisi ymmärtää vain vanhahtavana tai peräti kumottuna fraasina. Valistusajattelun värikkään kirjon hengessä saisi nykyajastakin irti ainakin enemmän kuin yhtä oikeaa totuutta saarnaavilla postmoderneilla dogmeilla.

Ainakaan valistuksen tekeminen pelkääntään historialliseksi tutkimuskohteeksi ja käsittepyörittelyksi ei tee täyttä oikeutta järjen ja kriittisyyden julkisen käytön vaatimuksille.

Eero Ojanen

Kevyt kolmonen

Jaana Venkula, *Arki ja tieteellinen ajattelu.*

Tieteellisen toiminnan ulottuvuuksia III.

Yliopistopaino, Helsinki 1995.

169 s.

”Tietäminen on aivojen kokonaisvaltaista toimintaa [...] Se ei ole opitun tiedon muistamista vaan omien aivojen käyttämistä [...] Sen mitä ihminen tietää ja ajattelee, pitää muuttua myös toiminnaksi. Tiedolla on hyvin vähän arvoa, jollei ihminen omassa elämässään sitä käytä.” (S. 165). Näin kirjoittaa Jaana Venkula Tieteellisen toiminnan ulottuvuuksia -sarjan kolmannessa osassa.

Teoksen kirjoitukset ovat alkujaan ilmestyneet vuonna 1986 tai sitä ennen ilmeisesti joissain päivälehdissä, sillä artikkelit käsitte-

levät pääosin päiväkohtaisia tapahtumia. Herääkin kysymys: miksi julkaista niitä uudelleen näinkin pitkän ajan päästä? Ratkaisua voi perustella ainakin kahdella syyllä. Joko kirjoitukset ovat yhä ajankohtaisia tai niissä tullaan käsitelleeksi myös verraten ajattomia asioita.

Kirjoitelmat täyttävät molemmat ehdot, joskin kirjoitusten vanhentunut päiväkohtaisuus kiusaa usein. Venkula olisikin voinut edes hiukan toimittaa tai päivittää osaa artikkeleistaan uudella tiedolla.

Kirjoitukset on jäsennetty viiteen ryhmään, joista ensimmäisessä käsitellään pääosin demokratian rappion ja tiedon panttaamisen välistä suhdetta, toisessa lähinnä ilmaisunvapautta ja tietoyhteiskuntaa, kolmannessa tiedettä ja tiedon popularisointia, neljännessä tiedettä ja etiikkaa ja viimeisessä kokonaisuudessa pääosin oppimista ja luovuutta. Jokainen pääluku päättyy lyhyeen, noin sivun tai kahden mittaiseen tiivistelmään, jossa Venkula ansiokkaasti kertoo lukijalle niistä tieteellisistä viitekehyksistä, jotka löytyvät kirjoitusten taustalta.

Kirja paranee loppua kohden. Juuri sieltä löytyvät Venkulan aikaakestävimmit analyysit. Kirjoittaja on myös selkästi omimmalla maaperälläään käsitellessään etiikkaan, oppimiseen ja tieteellisen tiedon luonteeseen liittyviä kysymyksiä. Erityisen mainio on ihmisenä olemisen ja ajattelemisen vastuuta luotaava epilogi. Myös ydinvoimakysymystä ja pankkien valtaa ruotivat artikkelit ovat tasoikkaita.

Näistä ja lukuisista yksittäisistä helmistä (“[...] todellinen tiede on [...] vain valituille tarkoitettu, kuiva ja ylen vaikea asia.” (S. 119), “[...] nykyaide näkee vain saman, minä me muutkin.” (S. 123), “[...] totuus aina tekee levolliseksi: olkoon nähty mitä tahansa, on nähty pohjiin asti.” (S. 123)) huolimatta kirjan artikkelit ovat valtaosaltaan sisällöllisesti keveitä. Kokonaisuutena teos jääkin kauas sarjan edellisten osien tasosta ja tavanomaisesta Venkula-laadusta. Pääasiallinen syy tähän on, että Venkulan vahvuus on läpiluotaavissa analyyseissa. Ja liian yleistajuisissa kirjoituksissa hän ei pääse paneutumaan siihen monisäikeiseen kokonaisuuteen, jonka purkamisessa hän on parhaimmillaan. Kompleksiset asiat eivät luonteen- sa vuoksi käänny päivälehtiartikkelissa käsi-

teltäviksi. Niinpä valtaosa Venkulan artikkeleista koostuu päiväkohtaisuudesta, jota on ryyditetty syvemmällä ajattelulla. Mutta kun kirjoitusten välittömin ajankohtaisuus on hävinnyt ja systemaattisesta syvällisyydestä on foorumin vuoksi täytynyt tinkiä, ei kirjoituksilla ole enää paljon annettavaa.

Yrjö Uurtimo